

ANTTI MARJANEN

Suomen Eksegeettisen Seuran 75-vuotinen historia ja suomalaisen raamatuntutkimuksen kehityslinjat

JOHDANTO

Suomen Eksegeettinen Seura (jatkossa Seura) vietti vuonna 2013 toimintansa 75-vuotisjuhlaa, ja on paikallaan tarkastella pitkäikäisen tieteellisen seuran toimintaa. Katsauksen tarkoituksena ei ole esittää perinteistä historiikkaa, vaan otsikon mukaisesti valotan Seuran historiaa siitä näkökulmasta, miten sen toiminta heijastaa tai miten se on ollut mukana luomassa muutoksia suomalaiseen eksegetiikkaan kuluneen 75 vuoden aikana. Haluan myös tutkailla, miten yleisemmät yhteiskunnalliset tai akateemisiin käytäntöihin liittyvät muutokset näkyvät Seuran toiminnassa. Tarkastelen tätä neljän alaotsikon alla: Seuran perustaminen, Seuran jäsenistö ja toimihenkilöt, Julkaisu- ja kokoustoiminta, Naiset Seuran toiminnassa. Jotta katsaus ei muodostuisi liian pitkäksi, joudun jättämään kaksi kiinnostavaa ulottuvuutta tarkastelun ulkopuolelle, nimittäin sen, miten Seuran toiminta heijastaa kansainvälisen eksegetiikan vaikutteita, ja sen, millä tavalla Seura on vaikuttanut ympäröivään yhteiskuntaan. Osittain nämäkin teemat tulevat käsittelyyn niiden aiheiden yhteydessä, joita erityisesti tarkastelen, mutta ei siinä laajuudessa kuin ne ansaitsisivat.

SEURAN PERUSTAMINEN

Suomen Eksegeettisen Seuran syntysanat lausuttiin 16. syyskuuta vuonna 1938 pidetyssä kokouksessa, jonka oli kutsunut koolle Helsingin yliopiston Uuden testamentin eksegetiikan professoriksi viisi vuotta aiemmin nimetty Eelis Gulin. Kokous pidettiin Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan kokoushuoneessa, joten Seuran ja teologisen tiedekunnan tiet ovat kietoutuneet läheisesti yhteen alusta lähtien. Mainitussa kokouksessa valittiin toimikunta, joka laati uudelle Seuralle säännöt ja määritteli sen toimintatavoitteet. Toimikuntaan kuuluivat Eelis Gulinin lisäksi teologian lisensiaatti Aarre Lauha ja lehtori T. P. Virkkunen. Varsinainen perustava kokous pidettiin jo 29.9. ja perustamisen vahvistava sopimuskirja allekirjoitettiin Martin Lutherin päivänä 10.11.1938. Sopimuskirjan allekirjoittajina olivat Eelis Gulinin lisäksi Vanhan testamentin eksegetiikan professori Antti Filemon Puukko (1875–1954) sekä teologian lisensiaatit Aarre Lauha ja Aimo T. Nikolainen.¹

Viranomaiset toimivat tuohon aikaan yllättävän ripeästi. Samana vuonna joulukuun 20. päivänä oikeusministeriö vahvisti Seuran perustamisen ja

säännöt. Oikeusministeriön dokumentista käy ilmi, että perustamiskokouksessa Seuralle oli valittu myös ensimmäinen hallitus.² Seuran puheenjohtajaksi tuli Antti Filemon Puukko,³ varapuheenjohtajaksi Eelis Gulin, sihteeriksi Aimo T. Nikolainen ja rahastonhoitajaksi Aarre Lauha. Lisäksi hallituksen jäseneksi valittiin professori Osmo Tiililä sekä varajäseniksi teologian tohtori Wolfgang Schmidt Åbo Akademiasta ja teologian kandidaatti Erkki Niini-vaara (1907–1985).⁴

On yllättävää, että Seuran syntysanat lausuneesta Gulinista ei tullut seuran puheenjohtajaa, vaan ensimmäiseksi puheenjohtajaksi päätyi hänen kollegansa Antti Filemon Puukko. Nikolainen päättelee, että vaikka Gulin oli toiminnan *primus motor*, Puukko valittiin ensimmäiseksi puheenjohtajaksi yksinkertaisesti siitä syystä, että hän oli virkaiältään vanhempi professori.⁵ Vaikka Gulin olikin toiminnan käynnistävä voima ja myös aktiivinen Seuran varhaisten julkaisujen tuottamisessa, mitään suurta muistijälkeä Seuran perustaminen ei näytä häneen jättäneen. Kaksiosaisessa muistelmateoksessaan *Elämän lahjat* hän ei mainitse Suomen Eksegeettisen Seuran perustamista lainkaan, vaikka omistakin melkoisen pitkän jakson yliopistouransa kuvaamiseen.

Mitä Seuran perustaminen kertoo suomalaisen eksegetiikan tuolloisesta tilanteesta? Miksi Seura perustettiin juuri tuolloin, 75 vuotta sitten, kun lähimmät teologiset sisarseurat oli perustettu jo 1890-luvulla?⁶ Seuran vahvistettujen sääntöjen mukaan

Seuran tarkoituksena on suomalaisen eksegeettisen tutkimuksen edistäminen julkaisemalla tieteellistä eksegeettistä kirjallisuutta, järjestämällä säännöllisin väliajoin kokouksia, joissa pidetään tieteellisiä esitelmää, selostetaan uusinta ulkomaista alan kirjallisuutta ja keskustellaan alaan kuuluvista kysymyksistä, myöntämällä tutkimus- ja matka-apurahoja eksegeettisen tieteen harjoittajille ja tekemällä tieteellistä raamatuntutkimusta tunnetuksi laajemminkin kansalaispiireissä.⁷

Vaikka tällaiset yhdistyksen toiminnan tarkoituspöytä kertovat lauseet eivät suoraan kuvaakaan historiallista todellisuutta, lienee selvää, että tekstin

laatijat ovat tietoisesti halunneet korostaa tieteellisen eksegetiikan levittämisen tarpeellisuutta. Sanat tieteellinen ja tiede esiintyvät kyseisessä lyhyessä kuvauksessa yhteensä neljä kertaa. Näyttää siis siltä, että eksegetiikka olisi Seuran perustamisaikana muuttunut tieteelliseksi, minkä vuoksi olisi tullut tarve perustaa Suomen Eksegeettinen Seura, joka voisi levittää tieteellisen eksegetiikan sanomaa. Tämä ei kuitenkaan täysin vastaa todellisuutta. Tieteellinen eksegetiikka oli vallannut alaa Suomessa jo paljon aikaisemmin. Esimerkiksi vuonna 1909 väitellyt Antti Filemon Puukko ja vuonna 1922 väitellyt Rafael Gyllenberg edustivat selkeästi aikansa mittapuun mukaan tieteellistä, historiallis-kriittistä eksegetiikkaa. Näin ollen motiiveja Seuran perustamiseen on etsittävä muualta.

Vuonna 1948 julkaistussa 10-vuotishistoriikissään Esko Haapa antaa ymmärtää, että Seuran perustaminen johtui yksinkertaisesti eksegetiikan harrastuksen merkittävästä viriämisestä.⁸ Vuonna 1979 kirjoittamassaan kuvauksessa Seuran alkuvaiheista Aimo T. Nikolainen on kuitenkin toisella kannalla. Hän toteaa, että tieteellisen eksegetiikan

- 1 Seuran perustamista koskevat tiedot perustuvat Esko Haavan vuonna 1948 laatimaan Seuran 10-vuotishistoriikkiin (Suomen Eksegeettinen Seura 1938–1948, SES:n arkisto) sekä Aimo T. Nikolaisen 26.2.1979 laatimaan selostukseen Seuran alkuvaiheista (Suomen Eksegeettisen Seuran synty ja alkuvaiheet, SES:n arkisto).
- 2 Tämän vahvistaa myös *Kotimaa*-lehden Suomen Eksegeettisen Seuran perustamista käsittelevä uutinen (30.9.1938).
- 3 Nykyeksegeettien syksyllä 2012 aloittamalla Puukkoakatemialla on siis arvoisensa nimi!
- 4 Esko Haapa (1948) mainitsee varajäseneksi lisäksi T. P. Virkkusen. Tämä on kuitenkin epätodennäköistä. Aimo T. Nikolainen (1979) ei häntä mainitse eikä myöskään *Kotimaan* perustamiskokousta kuvannut lyhyt artikkeli (30.9.1938), joka todennäköisesti perustui Seuran itsensä antamiin tietoihin. Sitä paitsi Suomen Eksegeettisen Seuran Sääntöjen mukaan hallituksessa oli vain 2 varajäsentä (3 §).
- 5 Nikolainen 1979.
- 6 Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura 1891, Suomen Kirkkohistoriallinen Seura 1892; vain Luther-Agricola-Seura on perustettu Suomen Eksegeettistä Seuraa myöhemmin, vuonna 1955.
- 7 Suomen Eksegeettisen Seuran Säännöt (vahvistettu joulukuun 20. p:nä 1938).
- 8 Haapa 1948. Samalla tapaa asian muotoilee Timo Veijola 1999, 216–217.

harrastuksessa ei tuolloin näkynyt valtavaa kasvua. Pikemminkin eksegetiikan harrastus oli ”kapealla pohjalla”, eikä jälkikasvua juuri ollut. Ainoina poikkeuksina hän mainitsee Aarre Lauhan (väitteli 1938) ja itsensä (väitteli 1937). Siksi Nikolainen uskoo, että Seura perustettiin, jotta eksegeettinen harrastus viriäisi ja eksegetiikka menestyisi tiukenevassa kilpailussa, joka oli seurausta teologisen tutkimuksen yleisestä vilkastumisesta.⁹ Nikolainen voi hyvin olla oikeassa. Hänen väitettään tukee se, että 1930-luvulla vain kaksi eksegeettiä väitteli (Lauha ja Nikolainen). Kirkkohistoriassa väitelleitä oli puolestaan kuusi henkilöä ja systemaattisessa teologiassa yhdeksän.¹⁰ Se, että Seuran ensimmäiseen hallitukseen ei valittu ainoastaan eksegeettejä, vaan myös dogmatiikan professori (Tiililä) ja kirkkohistorioitsija (Schmidt), saattaa myös viitata siihen, että vartenotettavista eksegeeteistä oli pulaa. Näyttää siis siltä, ettei Suomen Eksegeettistä Seuraa perustettu vastauksena suureen tieteelliseen eksegetiikkaan kohdistuvaan kysyntään vaan pikemminkin luomaan tätä kysyntää.

Seuran perustaminen pantiin merkille kirkollisyhteiskunnallisessa lehdistössä. Heti seuraavana päivänä perustavan kokouksen jälkeen *Kotimaa* uutisoi, että Seura oli perustettu suomalaisen eksegeettisen tutkimuksen edistämiseksi ja että sille oli valittu hallitus.¹¹ Mitään erityistä kommenttia tapahtuman merkityksestä uutinen ei sisällä. Näyttää itse asiassa siltä, että uutinen on perustunut Seuran omaan tiedotteeseen. *Vartijan* nimimerkki ”Muukalainen”¹² kommentoi asiaa viiveellä, mutta paneutuu tapahtuman merkityksen pohtimiseen täysin toisella tavalla kuin *Kotimaa*.¹³

”Muukalainen” toteaa, että Seuran perustaminen on ”ilahduttava seikka”, ja toivoo, että Seuran toiminnan myötä suomalainen eksegetiikka tavoittaa ”ulkomaisten eksegeetikkojen korkean taso(n)”. Jotta tämä tavoite saavutetaan, ”Muukalainen” vaatii, että

VT:n eksegeetikko katsoo velvollisuudekseen hankkia itselleen mahdollisimman hyvän harjaantumisen ei vain heprean ja aramean kielissä, vaan myös muissa itämaisissä kielissä harjoittamalla perusteellisia opintoja toisaalta akkadologian ja sen lähitieteiden ja toisaalta egyptologian

ja sen lähitieteiden alalla, jopa niinkin pitkälle, että pystyvämmekin ammattimiehenä julkaisemaan näillä aloilla Raamattua valaisevia tieteellisiä tutkimuksia. Edelleen UT:n eksegeetikko kiinnittää aramean ja syyrian harjoittamiseen jokseenkin yhtä suurta huolta kuin kreikan, omaten sitä paitsi yleistuntemuksen Palestiinan arkeologiassa ja topografiassa.

Näin toimimalla eksegeetit voivat ”Muukalaisen” mukaan välttää eksegetiikkaa uhkaavan vaaran

jatkaa sitä suuntaa, mihin se on menossa: muuttua hypoteeseilla operoivaksi dogmatiikaksi ja etiikaksi, joita aineita hoitavat paremmin varsinaiset dogmaatikot ja eetikot.

Lopuksi tulee kehoitus uuden Seuran jäsenille:

Huomatkoot siis uuden seuran toimivat jäsenet sen, mistä on kysymys, vaivautukoot rakentamaan kielitieteen ja muinaistutkimuksen tosiasiaille ja tietäkööt, että vasta ”tutkija, joka on rehellisesti luopunut omasta mieliajatuksestaan havaitsemansa tosiasian vuoksi, on kestänyt tulikokeensa tiedemiehenä” (Kaarle Krohn).

Nykylukijasta katsoen hieman naiivista positivistisesta asenteesta huolimatta ”Muukalaisen” kommentti muistuttaa eksegeettejä omasta perustehtävästään. Jos eivät eksegeetit sitä hoida, eivät sitä tee muutkaan. ”Muukalaisen” peräänkuuluttama eksegetiikka voi hyvinkin tarkoittaa ”tieteellistä eksegetiikkaa”, jonka edistämiseen ja levittämiseen Seuran perustamisella tähdättiin.

SEURAN JÄSENISTÖ JA LUOTTAMUSHENKILÖT

Perustamisvuonna Seuraan liittyi jäsenluettelon mukaan 67 jäsentä.¹⁴ Oliko tämä pieni vai suuri määrä, on vaikeaa arvioida. Kiinnostavaa on huomata, että jäsenten joukossa näyttää olevan suuri joukko ei-eksegeettejä. Tämä luultavasti heijastaa sitä, että tuohon aikaan teologian oppialat ja näin ollen myös teologiset tieteelliset seurukset eivät olleet niin eriytyneitä kuin tänä päivänä. Olivathan eksegeetitkin toimineet aktiivisesti ennen oman tie-

teellisen seuran perustamista muissa teologisissa seuroissa, jopa johtopaikoilla. Antti Filemon Puukko oli esimerkiksi Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran puheenjohtajana 1942–1950 eli osittain samaan aikaan Suomen Eksegeettisen Seuran puheenjohtajuuden kanssa.

Seuran jäsenmäärä kasvoi vähitellen. Kirjoittaessaan Seuran 10-vuotishistoriikka sihteeriksi Esko Haapa saattoi todeta, että Seuran jäsenmäärä oli kohonnut 571 jäseneseen.¹⁵ Kasvu oli varsin merkittävä, kun ottaa huomioon, että osa 10-vuotiskaudesta oli sotavuosia, jolloin kaikenlainen yhdistystoiminta oli vaikeaa. Paria vuotta myöhemmin vuonna 1950 jäsenmäärä oli kasvanut 705 jäseneseen.¹⁶ Tämän jälkeen jäsenmäärä pysytteli pitkään samalla tasolla. Esimerkiksi vuonna 1997 jäseniä oli 713.¹⁷ Uudelle vuosituhannelle tultaessa jäsenluetteloa tarkistettiin ja jäsenmaksunsa maksamista pitkään laiminlyöneitä henkilöitä poistettiin jäsenrekisteristä. Seuran viimeisimmän toimintakertomuksen mukaan Seuran jäsenmäärä on tällä hetkellä 261.¹⁸

Keistä Seuran jäsenistö koostuu? Joukossa on useimpien ”ammattieksegeettien” lisäksi myös paljon niitä, jotka ovat aikanaan valinneet eksegeetiikan pääaineekseen tai ovat tällä hetkellä pääaineopiskelijoita. Toisin kuin Seuran alkuvaiheessa, nykyään jäsenistössä on vähemmän ei-eksegeettejä. Uusien jäsenten rekrytointiin on viime aikoina panostettu esimerkiksi kierrättämällä jäsenhankintalistoja Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan eksegeetti-iltamissa.

Ketkä ovat sitten vuosien varrella toimineet Seuran luottamustehtävissä? Varsinkin alussa oli selvää, että Seuran tärkeimmät toimihenkilöt, erityisesti puheenjohtajat ja sihteerit, olivat suoraan suomalaisen yliopistoeksegeetiikan huipulta. Vanhan testamentin eksegeetiikan professori Antti Filemon Puukko oli ensimmäinen puheenjohtaja ja hoiti tätä tehtävää kuolemaansa asti (1938–1954). Hänen jälkeensä puheenjohtajaksi tuli Uuden testamentin eksegeetiikan professori Aimo T. Nikolainen (1955–1964), jota puolestaan seurasi Uuden testamentin apulaisprofessori Esko Haapa (1965–1968), kunnes Nikolainen valittiin jälleen puheenjohtajaksi kolmeksi vuodeksi (1969–1971). Kun Nikolainen nimitettiin piispaksi, Haavasta tuli uudelleen puheenjohtaja vuoteen 1972 asti. Tämän jälkeen

puheenjohtajuutta hoitivat Vanhan testamentin eksegeetiikan professori Ilmari Soisalon-Soininen (1972–1980), Uuden testamentin eksegeetiikan professori Heikki Räisänen (1980–1985) ja Vanhan testamentin eksegeetiikan professori Timo Veijola (1985–2001). Timo Veijolan puheenjohtajuuskausi oli lähes yhtä pitkä kuin Puukon ensimmäinen puheenjohtajuus.

Veijolan puheenjohtajakauden jälkeen palattiin historian alkulähteille, sillä Seuran puheenjohtajaksi valittiin Puukon tavoin Savolaisen Osakunnan inspehtori, dosentti Martti Nissinen. Nissinen hoiti tehtävää 2001–2007, minkä jälkeen puheenjohtajaksi valittiin tehtävän nykyinen haltija Antti Marjanen (2007). Nissisen ja Marjasen valinta heijasteli uutta ajattelua. Enää puheenjohtajia ei valittu virkahierarkian huipulta, vaan tehtävään kelpasivat myös pätkätyöläiset. Vaikka molemmat ovat sittemmin saaneet vakituiset professuurit, puheenjohtajaksi astuessaan kumpikin oli vailla vakituista virkaa, vaikkakin dosentteja. Sama ”demokratisoitumisprosessi” on näkynyt myös Seuran hallituksen kokoonpanossa. Vaikka siihen aiemminkin on valittu muita kuin professoreita, dosentteja tai ainakin tohtoreita ja lisensiaatteja, niin erityisesti 2000-luvulla on ohjelmallisesti pyritty saamaan hallitukseen myös esimerkiksi tohtorikoulutettavia. Tähän on vaikuttanut kaksi tekijää. Ensiksikin Seuran hallituksessa toimiminen on nähty eräänlaisena osana jatkokoulutusta. Toiseksi uusi sukupolvi tuo aina mukanaan uudet kysymyksenasettelut, jotka väistämättä rikastuttavat tieteellisen seuran toimintaa. Yksi periaate hallitusta valittaessa on kuitenkin säilynyt: hallituk-

9 Nikolainen 1979.

10 Gyllenberg, 1946, 19–53, erit. 20.

11 *Kotimaa* 30.9.1938.

12 ”Muukalainen” oli toimituksen oma nimimerkki (vrt. nykyinen *Stimulus*), mahdollisesti *Vartijan* silloinen päätoimittaja Aapeli Saarialo.

13 *Vartija* 1939, 60.

14 Suomen Eksegeettisen Seuran jäsenluettelo (SES:n arkisto).

15 Haapa 1948.

16 Veijola 1999, 217.

17 Veijola 1999, 217.

18 Suomen Eksegeettisen Seuran toimintakertomus vuodelta 2012.

sen jäsenillä on ollut lähes aina työ- tai opiskelusuhte Helsingin yliopiston teologiseen tiedekuntaan. On käyty keskustelua siitä, pitäisikö tämä käytäntö muuttua, mutta nimenomaan käytännön syistä eli hallituksen koolle kutsumisen helpottamiseksi sitä on jatkettu.

Vaikka Seuran hallituksessa toimiminen on nähty osana jatkokoulutusta erityisesti 2000-luvulla, on hallitukseen kuuluvan sihteeri rooli nähty tällä tavalla myös aiemmin. Sihteerinä on usein ollut jatkokoulutettava tai hiljattain väitellyt henkilö, jolla ei vielä ole ollut vakinaista virkaa. Tämä käy ilmi listaamalla Seuran sihteerejä aikajärjestyksessä: Aimo T. Nikolainen, Esko Haapa, Ilmari Soisalon-Soininen, Heikki Räisänen, Risto Lauha, Aarne Toivainen, Timo Veijola, Jarmo Kiilunen, Anneli Aejmelaeus, Anne-Marit Enroth-Voitila, Jaakko Hyttinen ja Juhana Saukkonen. Viime aikoina sihteerin ja rahastonhoitajan tehtävät ovat kasvaneet sen verran suuriksi, että ne on jaettu kahdeksi eri tehtäväksi. Toista on hoitanut julkaisusihteeri ja toista jäsen- ja myyntisihteeri, joista jälkimmäinen on hoitanut myös rahastonhoitajan tehtäviä. Julkaisusihteerinä ovat toimineet Kirsi Valkama, Perttu Nikander sekä vuoden 2014 alusta Susanna Asikainen, jäsen- ja myyntisihteerinä puolestaan Tuula Tynjä, Nina Nikki (ent. Pehkonen) ja tällä hetkellä Marika Pulkkinen. Sihteerit ovat olleet ainoita henkilöitä Seuran luottamustehtävissä, jotka ovat saaneet työstään rahallista korvausta. Tämän vuoksi sihteerin tehtävät on viime vuosina julistettu avoimesti haettaviksi.

JULKAISU- JA KOKOUSTOIMINTA

Jo ensimmäisissä säännöissä Seuran tärkeimmäksi tehtäväksi esitetään eksegeettisen kirjallisuuden julkaiseminen ja eksegeettisten esitelmätilaisuuksien järjestäminen. Sääntöjä on päivitetty vuosien varrella montakin kertaa, mutta edelleen julkaisu- ja kokoustoiminta on keskiössä. Miten Seura on onnistunut 75 vuoden aikana toteuttamaan keskeisiä tehtäviään?

Julkaisutoiminnan osalta alku näytti lupaavalta. Seuran ensimmäisen hallituksen ensimmäisessä kokouksessa (11.11.1938) Seuran puheenjohtaja Puukko valtuutettiin neuvottelemaan Otavan kanssa sopimus Seuran oman julkaisusarjan perustami-

sesta. Neuvottelut johtivat tulokseen: julkaisusarja (Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja) perustettiin ja Otava suostui sen kustantajaksi.¹⁹ Kirjoja ei kuitenkaan kustannettu aivan toivotuissa määrin. Lisäksi ensimmäiset kirjat eivät olleet monografioiden kokoisia teoksia, vaan pikemminkin pitkiä artikkeleja. Sarjan ensimmäinen julkaisu oli Aarre Lauhan 60-sivuinen *Otti orjan muodon: Kenosisajattelu Uudessa testamentissa* (1939). Sitä seurasivat Aimo T. Nikolaisen *Lähimmäinen Vanhassa testamentissa* (1939; 63 s.) ja puheenjohtaja Antti Filemon Puukon *Vieraat kansat profeettain julistuksessa* (1941; 48 s.). Kaikki kolme kirjasta täyttävät kuitenkin Seuran toiminnalleen asettaman kriittisen tieteellisyyden kriteerin. Esimerkiksi Puukon profeettakirja puhuu Deutero-Jesajasta ja jännitteistä profeetta- ja historiakirjallisuuden välillä.

Kolmen ensimmäisen kirjan kustantamisen jälkeen julkaisutoiminta hiipui osittain sota-ajan seurauksena, mutta ei koskaan kokonaan loppunut. Seuran varapuheenjohtaja Eelis Gulin julkaisi vuonna 1943 Seuran julkaisusarjan ensimmäisen monografialaajuisen teoksen *Nasarealainen: Jeesus ihmisenä* (160 s.). Tätä kirjaa kuvastaa erinomaisesti Rafael Gyllenbergin arvio, joka luonnehtii koko Gulinin tuotantoa.²⁰ Hän toteaa: ”Kaikista hänen teoksistaan kuultaa läpi hänen suuri mielenkiintonsa kaikkeen persoonalliseen ja siveelliseen, eritoten juuri siveelliseen persoonallisuuteen.” Gyllenbergin mielestä Gulin haluaa tehdä Jeesuksestakin ennen kaikkea suuren ja esimerkillisen siveellisen sankarin. Arviosta käy ilmi, että Gyllenberg ei ole täysin vakuuttunut Gulinin työskentelyn ”tieteellisyydestä”. Hän toteaa Gulinin toisaalta ajattelevan, että Raamattu on tavallisin tieteellisin menetelmin tarkasteltava inhimillisen hengen tuote. Toisaalta Gyllenbergin mielestä Gulin näkee Raamatun olevan elävän Jumalan sanoma ihmisille. Tätä paradoksia Gyllenberg ei täysin sulata.

Gulinin kirjan jälkeen julkaisutoiminta hidastui entisestään, vaikka julkaisujen joukossa oli joitakin merkkitoksia, kuten Esko Haavan *Ihmisen Pojan kuolema* (1949) ja Ilmari Soisalon-Soinisen *Vanhan testamentin alkuteksti* (1953) sekä Suomalainen Uuden Testamentin Selitys -sarjan kommentaareja.²¹ Kun Eero Revon *Elävän sanan ongelma* julkaistiin

kirjasarjan 16. kirjana, oltiin jo vuodessa 1957, mikä tarkoittaa, että julkaisuja oli ilmestynyt keskimäärin vähemmän kuin yksi kirja vuodessa. Revon kirja ei ollut myöskään enää Otavan, vaan Seuran itsensä kustantama. Ainoastaan jakelijaksi mainitaan Kirjapaja. Viisitoista vuotta myöhemmin, kun Seura kustansi Heikki Räisäsen teoksen *The Idea of Divine Hardening: A Comparative Study of the Notion of Divine Hardening, Leading Astray and Inciting to Evil in the Bible and in the Qur'an*, kirja sai järjestysnumeron 25. Julkaisuvauhti oli siis edelleen laantunut. Osittain tämä johtui Seuran pöytäkirjoista jatkuvasti esiin tulevasta taloudellisten resurssien puutteesta, osittain taas siitä, että kuten 30 vuotta aiemmin, 1960-luvulla kärsittiin jälleen kerran ”eksegeettisen jälkikasvun” pienenemisestä. Silti 1950- ja 60-luvuilla onnistuttiin julkaisemaan Seuran kustantamana Suomalaisen Uuden Testamentin Selitys. Seuraavalla vuosikymmenellä tilanne parani hieman, mutta se, että julkaisusarjassa yleensä ilmestyi teoksia, johtui parista väitöskirjasta (Aarne Toivanen ja Pauli Huuhtanen)²² ja ennen kaikkea siitä, että Heikki Räisänen julkaisi sarjassa kolme teosta lyhyen ajan sisällä.²³

1970-luvun lopulla julkaisutoiminta alkoi kasvaa radikaalisti. Se oli seurausta ensinnäkin siitä, että nuoria julkaisemaan valmiita eksegeettejä alkoi jälleen löytyä. Toiseksi Seura ryhtyi tietoisesti julkaisemaan väitöskirjoja, vaikka osa niistä julkaistiin myös Suomen Tiedeakatemian sarjassa. Kun Lars Aejmelaeuksen väitöskirja *Heikkoudessa täydellistyvä voima: Tutkimus Paavalin kyynelkirjeestä (2. Kor. 10–13)* kustannettiin vuonna 1979, se sai järjestysnumeron 32. Kaksikymmentäyksi vuotta myöhemmin (2000) Lars Aejmelaeuksen väitöskirjan saksannettu ja runsaasti laajennettu versio oli 78. kirja Seuran sarjassa. Juhlavuonna 2013 odotettiin painosta kirjasarjan julkaisuja 103 ja 104. Parina viime vuosikymmenenä on siis onnistuttu kohtuullisen hyvin julkaisutoiminnassa, joka on Seuran toiminnan yksi keskeinen tavoite. Viimeisen kymmenen vuoden aikana on myös kirjojen ulkonäköön ryhdytty kiinnittämään entistä enemmän huomiota sekä tekstin taiton että kansien suunnittelun osalta.

Seuralla oli jonkin aikaa kustannussopimus saksalaisen Vandenhoeck & Ruprechtin kanssa.

Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kansainvälisillä kielillä kirjoitetuissa julkaisuissa kustantajina esiintyivät molemmat tahot. Valitettavasti kustannusyhteistyö on sittemmin lakannut pääosin saksalaisen kustantajan taloudellisten paineiden ja vaativien laatukriteerien tähden. Seuralla on kuitenkin edelleen sopimus amerikkalaisen Eisenbrauns-kustantamon kanssa, joka hoitaa kirjojen levitystä Yhdysvalloissa. Käytännössä on kuitenkin ollut melko vaikeaa saada kirjoille laajaa levikkiä kansainvälisillä markkinoilla, vaikka jotkin Seuran englanniksi julkaistut kirjat ovat saaneet myös kansainvälistä näkyvyyttä. Näistä esimerkkeinä ovat itseni toimittama *Was There a Gnostic Religion?* (SESJ 87; 2005), joka kiteyttää olennaisen parin viime vuosikymmenen aikana käydystä gnostilaisuuden määrittelyä koskevasta keskustelusta, Todd Pennerin ja Caroline Vander Stichelen toimittama *Moving Beyond New Testament Theology? Essays in Conversation with Heikki Räisänen* (SESJ 88; 2005), joka puolestaan sisältää Society of Biblical Literature -järjestön kokouksessa esitettyjen johtavien Uuden testamentin ja uskonnotutkijoiden arvioita Heikki Räisäsen varhaiskristillisen uskonnonhistorian rekonstruktioista, sekä Juha Pakkalan ja Martti Nissisen toimittama Timo Veijolan muistikirja *Houses Full of All Good Things: Essays in Memory of Timo Veijola* (SESJ 95; 2008), joka sisältää monipuolisen

19 Haapa 1948.

20 Gyllenberg, 1946, 19–53, erit. 38.

21 Suomen Eksegeettisen Seuran Julkaisuja -sarjan niteisiin kuuluvat esim. seuraavat kommentaarit: Rafael Gyllenberg, *Heprealaiskirje* (SESJ 14), 1956; Aarre Lauha, *Katoliset kirjeet* (SESJ 15), 1956; Aimo T. Nikolainen, *Apostolien teot* (SESJ 17), 1957; Esko Haapa, *Matteuksen evankeliumi* (SESJ 18), 1958; Rafael Gyllenberg, *Johanneksen evankeliumi* (SESJ 20), 1961.

22 Aarne Toivanen, *Dikaiosyne-sanue Paavalin kielenkäytössä: Eksegeettis-semanticinen tutkimus* (SESJ 27; 1975); Pauli Huuhtanen, *Opetuslapsi ja omaisuus: Omaisuuden arvostukseen ja käyttöön liittyvät korostukset Luukkaan evankeliumissa* (SESJ 29; 1976).

23 Heikki Räisänen, *The Idea of Divine Hardening: A Comparative Study of the Notion of Divine Hardening, Leading Astray and Inciting to Evil in the Bible and in the Qur'an* (SESJ 25; 1972); *Die Parabeltheorie im Markusevangelium* (SESJ 26; 1973); *Das "Messiasgeheimnis" im Markusevangelium: Ein redaktionskritischer Versuch* (SESJ 28; 1976).

ja korkeatasoisen kokoelman Veijolan suomalaisten oppilaiden ja kansainvälisten kollegoiden avauksia Vanhan testamentin ja sen maailman sekä varhaisuutalaisuuden ja -kristillisyyden tutkimukseen.

Julkaisuutoiminnan ohella tieteellisten esitelmätilaisuuksien järjestäminen on aina ollut hyvin keskeinen osa Seuran toimintaa. Monille se on ollut myös näkyvin osa siitä, mitä Seura on tehnyt menneinä vuosina. Aluksi esitelmätilaisuuksia pidettiin noin kolme kertaa lukukautta kohden, siis yhteensä kuusi koko lukuvuoden aikana. Tätä käytäntöä jatkettiin vuoteen 1994 asti, jolloin ryhdyttiin järjestämään eksegeettisiä päiviä kuukausikokousten sijasta, koska näiden osallistujamäärä oli alkanut laskea huolestuttavasti. Eksegeettisten päivien tarkoituksena oli koota seuran jäsenet ja muut kiinnostuneet kuuntelemaan yhden päivän ajan esitelmää ja paneelikeskusteluita, jotka keskittyivät valottamaan yhtä aihetta monesta eri näkökulmasta. Ratkaisu on tuntunut oikealta, sillä eksegeettisten päivien osallistujamäärä on noussut usein toiselle sadalle.

Kun vielä pidettiin niin sanottuja kuukausikokouksia, esitelmän pitäjinä olivat usein eksegeetiikan alan yliopisto-opettajat, joskus ja aina enenevässä määrin myös jatko-opiskelijat. Myös eksegeetiikan laitoksen kansainvälisiä vieraita on pyritty hyödyntämään Seuran esitelmätoiminnassa. Itse asiassa kansainvälisiä vierailijoita on ollut 1950-luvun alusta lähtien varsin paljon. Seuran toimintaa kartoittavat dokumentit osoittavat, että ensimmäisen vajaan viidenkymmenen vuoden luennoitsijavieraat ovat edustaneet alansa kansainvälistä huippua. Ensimmäisenä mainitaan Nils A. Dahl, joka luennoi Seuran kuukausikokouksessa jo 1940-luvun lopulla.²⁴ Sen jälkeen luennoitsijavieraina ovat olleet muun muassa Ivan Engnell, William F. Albright, Sigmund Mowinckel, Oscar Cullmann, Helmer Ringgren, Walther Zimmerli, Joachim Jeremias, Bertil Albrektsson, Robert Hanhart, Hans Conzelmann, Hans-Walter Wolff, James Barr, Rudolf Smend, Jacob Jervell, E. P. Sanders, Martin Hengel sekä John W. Wevers.²⁵ Kansainväliset vierailut eivät ole tämän jälkeenkään kokonaan loppuneet, vaikkakin harventuneet. Ainakin osittain tämä on johtunut siitä melko luonnollisesta syystä, että kun vuotuiset esitelmät on alettu keskittää

Eksegeettiseen päivään, on ollut vaikeampaa saada eksegeetiikan laitoksen tai nykyisen osaston vieraita esitelmöimään Seuran tilaisuuksissa.

Suomen Eksegeettisen Seuran kotimaisista esitelmöitsijöistä tilastokärkeä pitää vieläkin selvästi Rafael Gyllenberg, joka 1940-luvulta lähtien pitkälti 1970-luvun puoliväliin asti piti joka vuosi niin sanotun vuosikokousesitelmän. Hyvänä kakkosena tulee Aimo T. Nikolainen, eikä Esko Haapakaan jää paljon jälkeen Nikolaisesta. 1970-luvulla ja sen jälkeen professoreiksi tulleet eksegeetit eivät monopolisoineet Seuran esitelmää samaan tapaan kuin edeltäjänsä. Ehkä tämä johtui luontaisesta vaatimattomuudesta tai ehkä siitä, että tuolloin eksegeettien määrä alkoi kasvaa ja potentiaalisia esitelmöitsijöitä alkoi olla enemmän. Professoreilla ei ollut enää tarvetta olla joka vuosi äänessä. Eksegeettisen päivän syntyminen vähensi tätä tarvetta entisestään.

Minkälaisia esitelmää Suomen Eksegeettisen Seuran kokouksissa on pidetty? Esitelmien otsikoiden perusteella saa sen vaikutelman, että siitä huolimatta, että Seura perustettiin palvelemaan eksegeetiikan tieteellisyyden kehittämistä, esitelmät eivät ole olleet tieteellisten innovaatioiden foorumi vaan niitä on pidetty pääasiallisesti yleistajuisen tiedon välittämiseksi. Sellaiset esitelmät kuin ”Septuagintan synnyn ongelmia” (Soison-Soininen 21.2.1951), ”Vanhan testamentin tutkimuksen nykyisestä vaiheesta” (Puukko, 20.10.1950), ”Historiallinen Jeesus ja kristinuskon synty” (Nicolainen, 20.2.1961), ”Rudolf Bultman” (Gyllenberg, 20.4.1964), ”Kysymys naispappeudesta eksegeettisenä ja yleisteologisena ongelmana” (Gyllenberg 16.2.1976), ”Evankeliumitutkimuksen näköaloja” (Räisänen 18.2.1980) ja ”Paavali-tutkimuksen vaihtoehtoja” (L. Aejmelaeus, 21.4.1980) tuntuvat selvästi palvelleen tällaista tarkoitusta. Niin kauan kuin itse olen ollut aktiivisesti suunnittelemassa Seuran esitelmätilaisuuksien ohjelmaa 1990-luvun puolivälistä lähtien, pyrkimys esittää eksegeetiikkaa yleistajuisessa muodossa on ollut avoimesti toiminnan pontimena. Erityisesti Eksegeettiset päivät on nähty opiskelijoiden ja yliopiston ulkopuolisessa työelämässä mukana olevien teologiien koulutustapahtumina.

Tämä ei ole kuitenkaan merkinnyt sitä, ettei esitelmätilaisuuksien aiheiden joukossa ole ollut

sellaisia, jotka ovat tuoneet kotimaiseen keskusteluun uusi tuulia. On kiinnostavaa, että Antti Filemon Puukko jo vuonna 1953 (27.2.) piti esitelmän aiheesta ”Kuolleenmeren löytö”. Eino Wilhelms puolestaan esitelmöi vuonna 1961 (8.5.) Tuomaan evankeliumista ”heijastuskuvien kera”. Molempien esitelmien aiheet osoittavat, että Suomessa seurattiin kansainvälistä keskustelua. Oma ensimmäinen Seuran kuukausikokouksessa vuonna 1983 (28.3.) pitämäni esitelmä Nag Hammadin kirjastosta ja sen merkityksestä Uuden testamentin tutkimukselle oli myös ajan hermolla ollut aihevalinta ja merkitsi uutta avausta suomalaisessa eksegetiikassa. Vuoden 1996 eksegeettinen päivä, jonka aiheena olivat uudet metodiset innovaatiot, avasi niin ikään uusia uria suomalaisessa raamatuntutkimuksessa. Päivän seurauksena syntyi kirja,²⁶ joka hyvin täydensi Seuran vähän yli kymmenen vuotta aikaisemmin kustantamaa Wille Riekkisen ja Timo Veijolan metodiopasta²⁷ ja samalla viittoi suuntaa uudentalaisille metodisille pohdinnoille. Oma lukunsa oli Heikki Räisänen vuonna 1971 (8.11.) pitämä esitelmä raamatukysymyksestä, joka aloitti vilkkaan, tähän päivään ulottuneen ja vaikuttaneen keskustelun.²⁸

NAISET SUOMEN EKSEGEETTISEN SEURAN TOIMINNASSA

Kun Suomen Eksegeettinen Seura perustettiin vuonna 1938, eksegetiikka oli hyvin miehinen ala. Ei riitä, että kaikki Seuran perustamiskirjan allekirjoittajat ja ensimmäisen hallituksen jäsenet olivat miehiä. Niiden 67 henkilön joukossa, jotka ensimmäisen varsinaisen toimintavuoden (1939) aikana liittyivät seuran jäseniksi, vain yksi oli nainen.²⁹ Kun jäsenmäärä seuraavana vuonna lähes kaksinkertaistui, jäsenistöön liittyi kuusi muuta naisjäsentä. Yksi heistä tosin erosi seitsemän vuotta myöhemmin. Syyksi jäsenluettelo mainitsee naisen aviopuolison, jolla on myös Seuran jäsennumero. Näyttää siis siltä, että kun mies ja nainen löysivät toisensa, naisen oli enää tarpeetonta kuulua seuran jäseneksi. Mies saattoi hyvin hoitaa yksin tämän edustustehtävän.

Minulla käytössä olleiden pöytäkirjaniteiden joukossa ensimmäinen viittaus naiseen esiintyy 14.4.1955 pidetyn kokouksen pöytäkirjassa. Pöytäkirja kertoo Aimo T. Nikolaisen pitäneen kokous-

esitelmän aiheesta ”Kirkollinen virka Uudessa testamentissa”. Esitelmää seuranneessa keskustelussa puheenvuoroja esittivät prof. Aarre Lauha, rovasti Erland Sihvonen ja ”muuan naishenkilö”. Tämän lähemmäksi naistoimijaa ei Seuran virallisissa dokumenteissa päästy ennen vuotta 1955.

Tilanne muuttui vasta vuonna 1968. Pöytäkirjojen lehdille astui ensimmäinen nimeltä mainittu nainen, teologian kandidaatti Raija Sollamo, ensin pöytäkirjantarkastajana (Pöytäkirja 26.2.1968), sitten hallituksen jäsenenä seuraavana vuonna (Pöytäkirja 24.2.1969) ja myöhemmin samana vuonna myös esitelmöitsijänä. Keväällä 1969 Raija Sollamo piti esitelmän aiheesta ”Heprean puoliprepositiot ja niiden kääntäminen” (Pöytäkirja 28.4.1969). Tämä tapahtui siis yli 30 vuotta Seuran perustamisen jälkeen. Kun nykyaikana katsomme luentosaleja, joissa naisopiskelijoilla on selvä enemmistö, menettämme perspektiivin siihen, että vielä 1960-luvun lopulla suomalaisessa tieteellisessä teologisessa seurassa nainen oli outolintu. Ne naiset, jotka silloin ja vähän myöhemmin astuivat näyttämölle, joutuivat todellakin toimimaan tienraivaajina. Heille on syytä olla kiitollisia niin naisten kuin miestenkin.

Raija Sollamon jälkeen seuraava pöytäkirjoihin ilmestynyt naiseksegeetti on myös tuttu nimi, teologian maisteri Anneli Aejmelaeus. Ensin hänet valittiin Seuran varatilintarkastajaksi keväällä 1976 (Pöytäkirja 16.2.1976). Kaksi vuotta myöhemmin hän piti esitelmän aiheesta ”Sananmukaisuutta ja vapautta Septuaginta-käännöksessä” (30.10.1978), ja Seuran johtokunnan jäseneksi ja sihteeriksi hänet valittiin 15.2.1982.

24 Esko Haapa (1948) mainitsee Dahlin vierailun tapahtuneen vain vähän ennen 10-vuotishistoriikkiansa kirjoittamista.

25 Dahlin vierailun jälkeen nimet on kerätty SES:n kokousten pöytäkirjoista 10.5.1950 ja 19.9.1983 välisenä aikana.

26 Hakola & Merenlahti (toim.) 1997.

27 Riekkinen & Veijola 1983; 2. uudistettu painos 1986.

28 Heikki Räisänen piti vuoden 2013 Eksegeettisessä päivässä esitelmää ja sen reseptiota käsittelevän esitelmän.

29 Suomen Eksegeettisen Seuran jäsenluettelo (SES:n arkisto). Joidenkin jäsenluettelossa olevien kohdalla mainitaan etunimen tai etunimien sijasta vain niiden alkukirjaimet. On siis mahdollista, että näiden joukossa on muita naisia.

Kolmas näkyvän työuran Seurassa tehnyt nainen on Anne-Marit Enroth, sittemmin Enroth-Voitila. Vuonna 1983 Enrothista tuli seuran sihteeri, jossa tehtävässä hän jatkoi aina vuoteen 1998 asti. Hänen aikanaan Seuran julkaisutoiminta kasvoi huomattavasti.

Nykyään noin puolet Seuran hallituksen jäsenistä on naisia. Seuran julkaisusarjassakin on jo useita naisten kirjoittamia teoksia. Tilanne on siis toinen kuin kolme–neljäkymmentä vuotta sitten, Seuran perustamisajasta puhumattakaan. Mitään rehentelyn aihetta tässä ei sinänsä ole, koska tilanne on vain se, mikä sen pitääkin olla.

LOPUKSI

Suomen Eksegeettisen Seuran perustaminen palveli tieteellisen eksegetiikan tunnetuksi tekemistä sekä pyrki vahvistamaan eksegetiikan asemaa teologisten tieteiden välisessä kilpailussa. Seuran toiminta on sen 75-vuotisessa historiassa linkittynyt läheisesti Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan yhteyteen. Seuran merkittävimmillä toimijoilla on ollut lähes aina virka tai asema Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa. Seuran keskeisimpinä toimintamuotoina ovat olleet tieteellisen eksegetiikan julkaiseminen ja luentotilaisuuksien järjestäminen. Julkaisutoiminta oli alussa verrattain vaatimatonta, mutta on laajentunut viime vuosikymmeninä tarjoten erityisesti kotimaisille markkinoille perustavaa laatua olevaa eksegeettistä tutkimuskirjallisuutta. Jotkin Seuran julkaisemat kirjat ovat saavuttaneet kansainvälistäkin näkyvyyttä, mutta yleisesti ottaen kansainvälisille markkinoille pääseminen ei ole onnistunut kovin hyvin. Sen sijaan Seuran järjestämissä esitelmätilaisuuksissa kansainväliset vieraat eivät ole olleet harvinaisuuksia. Myös suomalaisten esitelmöitsijöiden aiheet osoittavat, että suomalaisessa eksegetiikassa on seurattu hyvin tutkimuksen kansainvälisiä trendejä. Lisäksi esitelmätilaisuudet ovat ohjelmallisesti palvelleet eksegetiikan popularisointia. Seuran varhaishistoria osoittaa, että niin eksegetiikassa kuin todennäköisesti muillakin tieteenaloilla naisten asema oli varsin vaatimaton ennen 1970-lukua ja että silloinkin vasta naisten oma panos alkoi korjata tilannetta.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

GYLLENBERG, RAFAEL

- 1946 ”Puoli vuosisataa suomalaista eksegetiikkaa”. *Suomalaista raamatuntutkimusta: Suomen Eksegeettisen Seuran juhla kirja A. F. Puukon täyttäessä 70 vuotta 25.2.1945*. Toim. Aarre Lauha ja Aimo Nikolainen. SES:n julkaisu 7. Helsinki: Otava, 19–53.

HAAPA, ESKO

- 1948 Suomen Eksegeettinen Seura 1938–1948. Painamaton lähde. SES:n arkisto.

HAKOLA, RAIMO & MERENLAHTI, PETRI (TOIM.)

- 1997 *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet*. Helsinki: Yliopistopaino.

NIKOLAINEN, AIMO T.

- 1979 Suomen Eksegeettisen Seuran synty ja alkuvaiheet. Painamaton lähde. SES:n arkisto.

RIEKKINEN, VILLE & VEIJOLA, TIMO

- 1983 *Johdatus eksegetiikkaan: Metodiotoppi*. SESJ 37. 2. uudistettu painos 1986.

VEIJOLA, TIMO

- 1999 ”Suomen Eksegeettinen seura ry – The Finnish Exegetical Society – Die Finnische Exegetische Gesellschaft”. *Suomen tieteelliset seurat – Finlands vetenskapliga samfund 1999*. Helsinki: Tieteellisten seuran valtuuskunta, 216–217.